

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทารกเป็นวัยที่อยู่ในขั้นแรกของชีวิต ที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการอย่างรวดเร็ว อยู่ในระยะที่เรียกว่า ระยะประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (sensorimotor phase) กล่าวคือ ทารกจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้จากประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว หรือการกระทำที่เป็นปฏิกิริยาสะท้อน (reflex) (อัมพล สูอำพัน, 2538; Nelms & Mullin, 1982; Zanden, 1993) ต่อมาจะมีการพัฒนามาเป็นการเคลื่อนไหวที่มีความหมายมากขึ้น และสามารถฝึกหัดจนเกิดเป็นทักษะเบื้องต้นได้ ในขวบปีแรกเป็นขั้นของการสร้างความรู้สึกไว้วางใจและความรู้สึกไม่ไว้วางใจ (trust versus mistrust) (Opperman & Cassandra, 1998; Snow, 1998) หากทารกได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างสม่ำเสมอ เช่น ความอบอุ่น อาหาร การพักผ่อนอย่างเพียงพอ จะทำให้ทารกเรียนรู้ว่าสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่ได้ประสบมาเป็นที่ไว้วางใจได้ ในทางตรงกันข้ามหากทารกไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างเพียงพอจะมีผลทำให้ทารกพัฒนาเป็นคนที่ขาดความเชื่อมั่น ไม่ไว้วางใจผู้อื่นและรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย (Opperman & Cassandra, 1998; Thompson, 1995) ซึ่งวัยทารกนี้เป็นระยะวางรากฐานของลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของบุคคลแต่ละคน เริ่มจากพัฒนาความรัก ความผูกพันกับมารดาหรือผู้ดูแล ซึ่งทารกจะเรียนรู้และสร้างสัมพันธภาพได้จากกรณีที่มารดาปฏิบัติสัมพันธ์กับทารกและตอบสนองความต้องการของทารก ทารกจะค่อยๆ พัฒนาความสามารถในการสื่อความหมายให้ผู้อื่นช่วยตอบสนองความต้องการของตนเองมากขึ้น

เมื่ออายุมากขึ้น ทารกจะเห็นความแตกต่างระหว่างคนแปลกหน้าและผู้ที่ยี่นเคย ทารกรู้จักเล่นกับตนเองและกับผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ปฏิเสธที่จะเล่นกับคนแปลกหน้า ยิ้มตอบเมื่อมีผู้ยิ้มให้ โดยพยายามส่งสัญญาณในการสังคมโดยการยิ้มพร้อมกับส่งเสียงอ้อแอ้ สนใจสิ่งแวดล้อม จำหน้ามารดาได้ อารมณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ต้องการความสนใจจากสมาชิกในครอบครัวและเริ่มแสดงความสนใจต่อสมาชิกในครอบครัวและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เปล่งเสียงได้ยาวขึ้น เมื่อรู้สึกพึงพอใจจะส่งเสียงเอ๊กฮักในลำคอ จนสามารถพูดเป็นคำๆ ได้ เมื่ออายุ 10 - 12 เดือน (อัมพล สูอำพัน, 2538) จึงต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ต้องการให้คนอื่น โอบอุ้ม พูดยุ้ยช่วยซึ่งจะกระตุ้นให้ทารกมีปฏิกิริยา

ตอบสนอง (เชิษฐ อริยศรีวัฒนา, 2539) แต่เนื่องจากทารกไม่สามารถสื่อเป็นภาษาพูดให้คนอื่นเข้าใจได้ (Liebelt, 1996) ทารกจึงแสดงออกทางพฤติกรรมเพื่อสื่อสารความต้องการต่าง ๆ ที่เรียกว่า สื่อสัญญาณทารก (infant cues) (Sumner & Spietz, 1994a, b)

สื่อสัญญาณทารก (infant cues) หมายถึง รูปแบบการสื่อสารที่ทารกใช้สำหรับแสดงออก เพื่อบ่งบอกถึงความต้องการตามความจำเป็นและความต้องการตามความพอใจของตนเอง แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ สื่อสัญญาณทารกที่แสดงถึงความต้องการกระตุ้นหรือเร้าความสนใจจากผู้ดูแล (engagement cues) เป็นการแสดงถึงความต้องการหรือความพร้อมของทารกที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ดูแล เช่น การยิ้มตอบ จ้องมองดูหน้าผู้ดูแล พุดอ้อแอ้ หันศีรษะเข้าหาผู้ดูแล เป็นต้น และสื่อสัญญาณที่ทารกต้องการที่จะหยุดการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ดูแล (disengagement cues) เช่น แอ่นหลัง กางนิ้วมือต่อต้านสิ่งที่ไม่ต้องการ หันศีรษะออกจากผู้ดูแลตามองไปด้านข้าง ใช้มือผลักผู้ดูแลหรือวัตถุ สายศีรษะ บ้วนอาหารหรือน้ำลายทิ้ง ร้องไห้ เป็นต้น ซึ่งสื่อสัญญาณทารกทั้งสองชนิดนี้สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย คือ สื่อสัญญาณที่แสดงออกอย่างชัดเจน (potent) และสื่อสัญญาณที่แสดงออกอย่างไม่ชัดเจน (subtle) โดยที่สื่อสัญญาณที่แสดงออกอย่างไม่ชัดเจนจะเกิดขึ้นก่อนสื่อสัญญาณที่แสดงออกอย่างชัดเจน ในช่วงที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ดูแล ผู้ดูแลที่สามารถเข้าใจความหมายของสื่อสัญญาณที่แสดงออกอย่างไม่ชัดเจนได้ แสดงว่ามีความไวต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับทารก สื่อสัญญาณแต่ละอย่างไม่ได้มีความหมายเดียว เช่น การร้องไห้ นอกจากทารกจะร้องไห้เพราะความหิวแล้วยังอาจร้องไห้เพราะความไม่สบาย ความเจ็บปวด ความกลัว ความไม่พึงใจต่าง ๆ ที่ทารกไม่ได้รับการตอบสนอง หรือทารกร้องไห้เพราะต้องการให้มารดาหรือผู้ดูแลให้ความสนใจ เป็นต้น (Sumner & Spietz, 1994a, b) ดังเช่น พิมลรัตน์ ทองอุไร (2529) กล่าวว่า การร้องไห้กวน เป็นสิ่งที่ทารกแสดงออกเมื่อถูกปล่อยให้แยกจากรู อูจจาระและปัสสาวะ นอกจากนี้การร้องไห้ยังใช้เป็นลักษณะที่ทารกแรกเกิดแสดงออกในกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ (Bee, 1992) ซึ่งในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ดูแล ทารกจะแสดงสื่อสัญญาณทั้งเพื่อต้องการมีปฏิสัมพันธ์ และต้องการหยุดการมีปฏิสัมพันธ์ สิ่งสำคัญคือ ผู้ดูแลจะต้องรับรู้ให้ได้ว่าสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออกนั้นทารกต้องการกระตุ้นเร้าความสนใจหรือต้องการหยุดการมีปฏิสัมพันธ์ สื่อสัญญาณทารกยังอาจแบ่งตามการแสดงถึงความต้องการของทารกได้เป็น สื่อสัญญาณที่แสดงถึง ความหิว อิ่มและไม่ต้องการให้ป้อนอาหารต่อ ต้องการพุดคุยหรือเล่น ต้องการหยุดเล่นหรือพักผ่อน ความเจ็บปวดและความไม่สบาย

ทารกเป็นวัยที่ต้องพึ่งบุคคลอื่นอย่างมาก ความต้องการของทารกจึงต้องได้รับการตอบสนองจากผู้เลี้ยงดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมารดา ความต้องการของทารกประกอบด้วย ความต้องการ

อาหาร ความต้องการความสุขจากการดูด ความต้องการความอบอุ่นและสุขสบาย ความต้องการความรักความปลอบโยน ความต้องการกระตุ้นทางระบบประสาท (Ball & Bindler, 1995; Pillitteri, 1999) นอกจากนี้ทารกยังต้องการการดูแลสภาพทั่วไป เช่น ความสะอาดของร่างกาย ความอบอุ่นด้านร่างกาย ความต้องการอาหารและการดูด ความต้องการการนอนหลับพักผ่อน ความต้องการการดูแลเมื่อมีปัญหาทางสุขภาพ ความต้องการได้รับภูมิคุ้มกันและป้องกันการเจ็บป่วย ความอบอุ่นทางด้านจิตใจและความต้องการการกระตุ้นเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการ (สุวดี ศรีโสมวัตติ, 2530; อรพรรณ ลีอนุญราชชัย, 2541; Pillitteri, 1999)

ทารกยังไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ต้องพึ่งพาและต้องการการดูแลอย่างมากจากมารดาหรือผู้อื่น เช่น บิดา พี่สาว พี่ชาย พี่เลี้ยง นู๋ ยา คา ยาข หรือ ญาติ ๆ แต่มารดาจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการตอบสนองความต้องการของทารกทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยที่มารดาเป็นผู้อบรมเลี้ยงดู ดูแลและกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นผู้รู้ เข้าใจ และไวต่อการตอบสนองความต้องการของทารก (Algren, 1985; Marlow & Redding, 1988) เพื่อการมีปฏิสัมพันธ์ที่สอดคล้องและต่อเนื่อง มารดาจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ต่อสัญญาณทารก เพื่อที่จะได้ตอบสนองความต้องการของทารกได้ถูกต้อง นับตั้งแต่ดูแลการให้นม น้ำ และอาหาร การขับถ่าย ดูแลเรื่องความสะอาด ตลอดจนให้ความอบอุ่น อุ้มชู กอดรัดและสัมผัสทารก การสัมผัสใกล้ชิดระหว่างมารดาและทารกมีความสำคัญต่อความผูกพันที่มีต่อกัน ดังที่ คลอสและเคนเนลล์ (Kluas & Kennell, 1976 อ้างใน นวี เบาทรวง, 2538) ได้ศึกษาพบว่า ความผูกพันระหว่างมารดาและทารกเกิดขึ้นจากการที่มารดารับรู้ถึงการตอบสนองของทารกที่แสดงออกด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายและดวงตาเป็นจังหวะที่สัมพันธ์กับปฏิสัมพันธ์ของมารดากับทารก ต่อมาโอเลอร์ ฮันแนน และแคทเลทท์ (Ohler, Hamman, & Catlett, 1993) ได้ศึกษาพบเช่นเดียวกันว่า เมื่อมารดาพูดคุยและสัมผัสทารก ทารกตอบสนองต่อมารดาด้วยการลืมตาและการเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมต่อไปของมารดา สัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการเลี้ยงดูทารกของมารดา (Cranley, 1981) การแสดงออกหรือวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ที่มารดามีปฏิสัมพันธ์กับทารก จึงมีผลโดยตรงต่อพัฒนาการด้านสุขภาพจิต อารมณ์ของทารก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของพัฒนาการด้านอื่น ๆ ในระยะต่อไปของทารก (Flagler, 1988; Zahr, 1991; Honiak-Griffin, 1993) มารดาจึงต้องมีการรับรู้ที่ดี เพื่อทำความเข้าใจต่อสัญญาณที่ทารกแสดงออก เนื่องจากการรับรู้มีความสำคัญในการกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล ถ้าการรับรู้คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง บุคคลจะแสดงพฤติกรรมแบบผิดๆและทำให้เกิดผลเสียได้ (นพมาศ ชีระเวทิน, 2539) การที่มารดามีการรับรู้ในการเป็นมารดาที่ดีและให้คุณค่าหรือความหมายของการเป็นมารดาจะมีผลโดยตรงต่อการทำบทบาทหน้าที่ที่ดีในการเลี้ยงดูบุตร (Mercer & Ferketich, 1990) เพราะการรับรู้เป็น

กระบวนการทางจิตวิทยาพื้นฐานของบุคคลในการแสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจ ตามความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของบุคคลโดยผ่านประสาทสัมผัส การรับรู้ของมารดาที่มีต่อทารกเป็นไปในด้านดีหรือไม่เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่วิธีการปฏิบัติของมารดาในการเลี้ยงดูทารก การรับรู้ของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกได้ถูกต้อง เป็นพื้นฐานของการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างมารดากับทารก และช่วยให้มารดาสามารถตอบสนองต่อความต้องการต่าง ๆ ของทารกได้ถูกต้อง (สุพรรณิคุ้มเล็ก, 2538) และช่วยลดปัญหาในการเลี้ยงดูทารก

การแสดงออกหรือวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ที่มารดามีต่อทารกของตนเองนั้น เป็นผลมาจากการรับรู้ของมารดาที่มีต่อลักษณะโดยทั่วไปและพฤติกรรมต่าง ๆ ของทารก ถ้ามารดาสามารถทำความเข้าใจถึงความต้องการของทารกโดยการรับรู้และแปลความหมายของสื่อสัญญาณต่าง ๆ ที่ทารกแสดงออกได้ถูกต้องจะทำให้มารดาสามารถตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ของทารกได้ถูกต้อง ทารกจะเกิดความพึงพอใจและมีปฏิสัมพันธ์ตอบสนองต่อมารดา การมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างมารดา-ทารก ก่อให้เกิดความรัก ความเอื้ออาทร และเป็นสายใยเชื่อมระหว่างมารดากับทารกไว้อย่างแนบแน่น นอกจากนี้ทารกยังมีสุขภาพร่างกายและจิตใจดี สามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมในสังคมได้ดี (ชอบ ขวานันต์, 2526) ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อของอิริคสัน (Erickson, 1951 cited in Opperman & Cassandra, 1998; Pillitteri, 1999) ที่ว่า การที่เด็กได้รับการตอบสนองทางกาย เช่น ได้รับอาหารเมื่อหิว เมื่อเติบโตขึ้นจะสามารถพัฒนาความรู้สึกไวต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ส่วนการตอบสนองด้านจิตใจ เช่น การแสดงความรัก ความเอาใจใส่ การตอบสนองความต้องการนี้เป็นการสร้างบุคลิกภาพของเด็กให้เป็นคนที่มีความเชื่อใจต่อโลก มองโลกในแง่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาความสามารถในการรับรู้และสติปัญญา (พัชรีย์ สวนแก้ว, 2536) จากการศึกษาของสมิธและคนอื่น ๆ (Smith, Goodman, Ramsey, and Pasterhack, 1982) พบว่าในขณะที่ทารกตื่น การอุ้ม โยกตัวทารก พูดยกกับทารกจะทำให้ทารกรู้สึกสบายและในระยะเวลาที่ทารกตื่นตัว ซึ่งสังเกตได้จากทารกลืมตาคลิสิก มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเสียง ทารกจะมีการรับรู้ต่อการกระตุ้นที่ดีและสามารถแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อปฏิสัมพันธ์ของมารดาได้ชัดเจน (Brazelton, 1995) ซึ่งปฏิกิริยาตอบสนองของทารกจะช่วยให้มารดาแสดงพฤติกรรมตอบสนองกับทารกมากขึ้นส่งผลดีต่อพัฒนาความผูกพันทำให้มารดาเลี้ยงดูทารกด้วยความรัก ความอบอุ่น

ในทางตรงกันข้ามถ้าทารกที่ได้รับการตอบสนองไม่ตรงกับความต้องการจะเกิดผลเสียต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของทารกเมื่อเติบโตได้ ดังแนวคิดของฟรอยด์ ที่ว่า วัยทารกอยู่ในขั้นความพึงพอใจที่ปาก ถ้าทารกไม่ได้รับความพึงพอใจจากการตอบสนองทางปากอย่างเพียงพอ ทารกจะมีความโกรธ ความก้าวร้าว และมีพฤติกรรมของความต้องการการแสวงหาความพึงพอใจทางปากไปจนโตขึ้น เพื่อให้บริเวณปากได้รับผลแห่งความพึงพอใจ (Frued, 1962 cited in Pillitteri,

1981) และถ้าทารกไม่ได้รับการตอบสนองความรักใคร่ผูกพัน ทารกจะขาดความรักความอบอุ่น เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะกลายเป็นบุคคลที่มีพัฒนาการทางอารมณ์ที่ผิดปกติ (Kluas & Kennell, 1979) ทารกที่ขาดการดูแลทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ทารกจะมีลักษณะหลีกเลี่ยง (avoidance) และขาดความมั่นใจในตนเอง (ambivalent) (Ainsworth, 1978 cited in Hoffman et al., 1988) นอกจากนี้ทารกอาจจะกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาทางสังคม อารมณ์และจิตใจ อันเนื่องมาจากการขาดการตอบสนองทางสังคมของเด็กจากมารดาหรือผู้ดูแล ดังที่พบในทารกที่เลี้ยงในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า (นพมาศ ชีวเวทิน, 2534) ซึ่งพฤติกรรมการตอบสนองทางอารมณ์ของมารดา และลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดากับเด็กยังเป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับสติปัญญาของเด็ก (Doornick et al., 1981)

การศึกษาของคาร์ล (Karl, 1995) ถึงการตอบสนองของมารดาที่มีภาวะเสี่ยงสูงทางสังคมคือสื่อสัญญาณทารกเมื่ออายุ 7 เดือน พบว่าการรับรู้ของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกที่แสดงออกจะมีผลต่อการตอบสนองของมารดา นอกจากนี้จากการศึกษาของแกรแฮม (Graham, 1993) ถึงความไวของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกพบว่า ทักษะสติ และความรู้สึกล้อยตาม (empathy) ของมารดามีความสัมพันธ์กับการตอบสนองของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารก โดยมารดาที่รับรู้และตอบสนองความต้องการของทารกได้จากการสังเกตพฤติกรรมของทารก (Harding, 1984)

แม้ว่าจะมีการศึกษาการรับรู้ของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกในต่างประเทศบ้าง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งมีลักษณะสังคม ความเชื่อ วัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติในการเลี้ยงบุตรแตกต่างกัน มารดาจึงอาจมีการรับรู้และตอบสนองต่อสื่อสัญญาณทารกแตกต่างจากมารดาในต่างประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการรับรู้ของมารดาไทยเกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกและเมื่อมารดาได้รับรู้ต่อสื่อสัญญาณนั้นแล้วมารดามีการตอบสนองต่อสื่อสัญญาณนั้นอย่างไร โดยเลือกศึกษากับมารดาที่พาบุตรมารับการตรวจสุขภาพและวัคซีนป้องกันโรค ที่คลินิกสุขภาพเด็กดี แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลมหาสารคาม เนื่องจากมารดาที่มีประสบการณ์ในการดูแลทารกมาแล้วระยะหนึ่งคือตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือน และทารกในวัยแรกเกิดถึง 6 เดือนนั้นยังไม่สามารถพูดเป็นคำพูดให้มารดาเข้าใจได้ มารดาจึงจำเป็นต้องมีการรับรู้ต่อสื่อสัญญาณทารกทั้งหมดเพื่อให้การตอบสนองได้ตรงกับความต้องการของทารก ผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้มารดาที่มีการรับรู้ต่อสัญญาณทารกที่ถูกต้องและสามารถตอบสนองต่อสื่อสัญญาณของทารกได้ถูกต้องเช่นกัน ซึ่งจะมีผลทำให้ทารกพัฒนาเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารก
2. เพื่อศึกษาการตอบสนองของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารก

คำถามในการวิจัย

1. มารดามีการรับรู้เกี่ยวกับสื่อสัญญาณทารกเป็นอย่างไร
2. มารดาตอบสนองต่อสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออกอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive study) เพื่อศึกษาการรับรู้และการตอบสนองของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารก โดยศึกษากับมารดาที่พบบุตรอายุ 6 เดือน มารับการตรวจสุขภาพและวัคซีนป้องกันโรคที่คลินิกสุขภาพเด็กดี แผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลมหาสารคาม ระหว่างวันที่ 29 พฤษภาคม ถึง 8 สิงหาคม 2543 จำนวน 100 ราย

นิยามศัพท์

สื่อสัญญาณทารก หมายถึง รูปแบบการสื่อสารที่ทารกแสดงออก เพื่อบ่งบอกถึงความต้องการตามความจำเป็นและความต้องการตามความพอใจของทารก ซึ่งสามารถบอกได้จากการสังเกตกิริยาท่าทางที่ทารกแสดงออก แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ สื่อสัญญาณทารกที่ต้องการกระตุ้นหรือได้รับความสนใจจากผู้ดูแลและสื่อสัญญาณทารกที่ต้องการหยุดการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ดูแล โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย สื่อสัญญาณทารกที่แสดงออกอย่างชัดเจนและสื่อสัญญาณทารกที่แสดงออกไม่ชัดเจน ในการศึกษานี้ผู้วิจัยจะศึกษาสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงถึง ความหิว อิ่มและไม่ต้องการให้ป้อนอาหารต่อ ต้องการพูดคุยหรือเล่น ต้องการหยุดเล่นหรือต้องการพักผ่อน ความเจ็บปวด และความไม่สุขสบาย

การรับรู้สื่อสัญญาณทารก หมายถึง ความคิด ความเข้าใจตามความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของมารดาเกี่ยวกับสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออกประเมินการรับรู้ของมารดาได้จากแบบสัมภาษณ์การรับรู้ของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

การตอบสนองต่อสื่อสัญญาณทารก หมายถึง การที่มารดาแสดงออกหรือกระทำกิจกรรมใด ๆ เพื่อตอบสนองต่อสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออกและมารดากระทำตามการรับรู้ของมารดาเพื่อให้ทารกได้รับการตอบสนองตามความต้องการของทารก ประเมินการตอบสนองของมารดาได้จากแบบสัมภาษณ์การตอบสนองของมารดาต่อสื่อสัญญาณทารกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง